

SIMFONIJA VREMENA

ALVARO ARBINA

Prevela
Gordana Mihajlović

■ Laguna ■

Naslov originala

Álvaro Arbina

LA SINFONÍA DEL TIEMPO

Sipan Barcelona Network S.L. 2018

Travessera de Gràcia, 47-49, 08021 Barcelona

Translation Copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Pažljivo prati.

Nemoj dopustiti da ti pozornost odmame zvuci što dopiru spolja, suvo lišće što leprša tamo-amo, melodija kiše, vetrić što blago pirka u potrazi za utočištem na tvom pragu. Zaboravi na vlastiti umor, na pospanost, na nevidljivu nit kojom ti povlači očne kapke. Zaboravi sopstvene zvuke, otkucaje srca, tvoj dah, opipljiv za zimskih noći. Zaboravi na tok vlastitih misli, preplitanje pamćenja i uobrazilje, što uvek pronađu procepe kroz koje će se uvući u svaku priču. Zaboravi koliko možeš i samo pažljivo prati.

Otpočecemo ovu priču od početka, ako ga ijedna priča uopšte ima. Ali pazi, upozoravam te: ovo će biti pripovest-duh, i neće biti istinita, nego prevarna kao i svaka druga. Biće zvezda, tek još jedna među hiljadama što ih posmatramo svake noći, koje hiljadama godina krstare svemirom dok ne dođu do nas pretvorene u svetlost, u duhove, pripovedajući nešto što se dogodilo odavno.

Ako doneseš odluku da se upustiš u ovu priču, molim te, pažljivo prati.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Stanica Vaterlo, London, 2. februar 1914.

Bilo je neizbežno, jedino je žena i dalje nepomično stajala.

Lokomotiva je iščekivala u oblacima dima i vodene pare, a valjci su joj toptali poput čeličnih atova, zatočeni pod zastakljenim krovom stanice Vaterlo. Tek delimično se razaznajući u magli, putnici su ulazili u vagone, a oni su zamicali u daljini na šinama, gde je zima odozgo puštala sipkav snežni zastor. Još jednom, ogromna mašina zatutnja, podstaknuta zvižducima šefa stanice. Ugibala se od bola, jedna beštija, kad je povukla vagone, uz škripanje točkova i krckanje osovina, dok nije iščezla na horizontu pustopoljina s hangarima i napuštenim vozovima.

Ubrzo potom još jedna lokomotiva se pomoli u fatamorgani prethodne, kod koje su šine bežale, bljujući mašine s putnicima. Zaustavi se uz kovitlac vodene pare, uz zviždanje i neprekidne dolaske i odlaske bujica ljudi, uronjenih u maglu što je mirisala na struju i gorivo. I opet polagani polazak, pozdravljanja, kloparanje, sve nečujnije u daljini, obrisi stanice koji se pomaljaju iz neuhvatljivih maglina.

Bilo je neizbežno, stanica Vaterlo je izdisala svoj večiti dah, treperavi okean vozova i bezimenih duša, što su dolazile

i odlazile, poput sata na peronu i njegovih prokletih kazaljki. A ona je i dalje nepomično stajala. Sama. Čekajući.

Zažmurila je, obuzdavajući podrhtavanje očnih kapaka, obraza, golih šaka kojima je štitila stomak. Toplo strujanje umiri njenu drhtavicu. Rumenkasto sunce je granulo na zapadu, povrhu razliveno šume fabrika i dimnjaka, i pretvaralo pahulje u leptire satkane od svetlosti.

– Da li ste dobro?

Krupni šef stanice ju je posmatrao, u debelom kaputu s pozlaćenom dugmadi, s debelim brkovima i krotkim pogledom ispod železničarske kape. On izvuče srebrni časovnik da pogleda koliko je sati.

– Prošlo je pet, gospođo. Ovde ste otkako je svanulo. Koga čekate?

Ona žmirnu, lagano, kao što je padao sneg. Prsti čvrsto priljubljeni uz kaput, da zaštite trbuh, unervozije se.

– Muža.

Elsa Krejg se vratila sutradan i nepomično čekala, u kaputu od tvida, poput ostrva što se nasukalo dok je svet proticao. Još su bile žive podvodne hridi prvog čekanja, taj vazda nov osećaj što je sijao u svakom deliću njenog univerzuma, kao da je svaka njena pojedinačna čestica, pa i ona najnezanimljivija, obasjana nekakvom unutrašnjom svetlošću. Možda bi bilo odgovarajuće nazvati ga pravim imenom, bar u tom prolaznom času, kad je prva lokomotiva otvorila svoju utrobu a ona potražila sunce svih svojih zvezda, nasmešeno lice što je trebalo da se pojavi, lice muškarca koji joj je nedavno postao muž.

Sreća. Ona je takođe treperila, učestvovala u komešanju stanice, sati i sveta. Utekla je s prvim železničkim naletom i vratila se, nešto krhkija, s narednim. I tako je, s neokrnljenom postojanošću, odlazila i dolazila, odvajajući se od Else Krejg, dok nije zgasnula u prah i pepeo.

Časovnik sa četiri lica visio je s krova, rasplinutih kontura, u zamršenom spletu kablova i greda, a njegove bronzane kazaljke gurale su dane napred. Elsa se nije micala odatle, kao da je prikovana za peron svakog jutra, nemajući predstavu o vremenu, prisustvujući dolascima *Jugozapadne železničke kompanije*, koja je povezivala stanicu Vaterlo, u srcu Londona, s Portsmutom i gradovima na jugu.

Ukrcašši se u tom lučkom gradu, Bendžamin Krejg je bio otputovao u Pariz s namerom da okuša sreću u slavnoj *Galeriji Volar*, gde su izlagali Sezan, Van Gog i Pikaso, ili u nekoj drugoj od umetničkih galerija raštrkanih u njegovim ulicama iz snova. Tri sedmice se trudio da iznađe nekakvu šansu, kao naježda pisaca, pesnika, slikara i raznovrsnih umetnika što su tumarali glamuroznim pariskim bulevarima, dok im je grad gutao novac iz džepova i upućivao ih u negostoprimljivu sobu bez peći, u nekom zagubljenom sokaku Marea. Tri sedmice istekle pre nekoliko dana, prvo jutro čekanja po ciči zimi. Drugi februar, kao što je pisalo na njegovoj povratnoj karti. Elsa se toga jasno sećala.

Njena čvrstina se ugasila pre njene nade. Stanični radnici su videli kad se sedmog dana stropoštala na tlo, nenajavljeno, čvrsto pridržavajući rukom trbuh.

Ulica Avingdon, London, 8. februar 1914.

Suton je bacao odbleske u velikom staklu, bojeći gvozdene pervaze s reljefnim ukrasima u bakarne nijanse. Svetlost se nakupljala na horizontu, kroz procep u oblacima, i uvlačila se u njenu malu mansardu u Ulici Avingdon, kao da njenom zlatnom oku ne promiče ništa, pa ni Elsin topli dom, skriven i beznačajan usred londonske džungle. Primakavši se staklu, ugledala je odraz svog lica kako se stapa s nepreglednom panoramom grada.

Temza je neprestano izbacivala iz sebe maglu, zamućujući obrise molova, čeličnih mostova i brodskih snasti. Nešto dalje, London se pomaljao iz njenih maglovitih obala poput nepregledne šume, izgubljene u vlastitoj ogromnosti, s bezbroj natrpanih građevina i stubova dima, koji su nadvisivali, gutali jedan drugog. Delovi stambenih zgrada, livnica, peći, šupa i radionica kao da su se uzdizali s pepeljastom dušom, neosetljivom za nebesku svetlost, koja se isticala na pozadini od šiljatih vrhova crkvenih tornjeva i dimnjaka.

Tu i tamo, poput neskladne note u haotičnom profilu, izvirivali su izolovani simboli lepote, najistaknutija pregnuća ljudskog pronalazaštva koje je tu iznedrilo svoje najveličanstvenije

graditeljstvo. Kupola Katedrale Svetog Pavla, srednjovekovni zidovi londonskog Tauera, zastakljena kutija Kristalne palate, obližnja Vestminsterska palata i Big Ben sa svojim gotičkim, elegantnim oblicima paraju nebo nalik na šiljke strela. U dobro čuvanoj unutrašnjosti pumpalo je krv srce Carstva, nezajažljivi mišić koji se napajao petinom sveta, iscrpljujući Indiju, Kanadu, Australiju i veliki deo Afrike. Međutim, daleko od viktorijanske slave koja je pripadala prošlosti, tog februara 1914. liberalna vlada ministra Askvita posrtala je pred kišom nedaća. Štrajkovi radnika, rudara u kopovima uglja, mornara i lučkih nosača, pokreti sifražetkinja s urnebesnim kampanjama u korist prava žena da glasaju, aktivistkinje što razbijaju prozore po gradskim četvrtima i kiselinom utiskuju svoja gesla na terene za golf, štrajkovi glađu u zatvorima, i krize nacionalnog identiteta poput one u Alsteru, s autonomijom Irske i uznemirujućom senkom građanskog rata. A kao po dobrom starom običaju, u vestminsterskom Domu komuna, naspram mansarde Krejgovih, dok je Elsin pogled lutao neznano kuda, daleko od bilo kakvih političkih pitanja, konzervativni torijevci su zatezali uže, presecajući dah velike evropske demokratije, verni svom ukorenjenom obrascu vladavine. Obrascu najzagriženijeg otpora, pokatkad i po cenu zdravog razuma.

Zviždanje samovara probudilo ju je iz obamrlosti. Okrenula se, još drhteći u džemperu s vezenom šarom, i pokušala da se povrati pomoću šoljice čaja koji se pušio. Smestila se u sivkastozelenu fotelju od baršuna, primičući noge grudima, zgrčena ukraj ognjišta poput devojčice bez oca i majke, bludeći pogledom po maloj dnevnoj sobi pretvorenoj u atelje. Tu, u tom utočištu od pocrnelih cigala, među knjigama, četkicama, teglicama s bojom, lakovima i uljima od lanenog semena, nabašala je na ukus života. Iznova, nakon što joj je nepce godinama bilo uspavano.

Oči su joj zastale na pisaćem stolu, koji ju je čekao u uglu, izbledeo od prašine. Nikad ga nije napustila, otkako je stigla

u taj stan i provodila dane uz Bendžaminove nečujne poteze kičicom. Tu, uz pucketanje kamina i mirise platna, bavila se onim što je najbolje umela: uvlačila je tabake hartije u valjak pišaće mašine smit premijer i prizivala slike. Kopala je po svojoj unutrašnjosti, obuzeta neprekidnim odjekom kucanja po tipkama, žanjući zasejano godinama vlastitog i tuđeg življenja, neumoljivo, nalik na kradljivicu emocija. Borila se sa svakom rečju, svakom rečenicom, pisala i brisala ustreptalo kao da joj je to poslednji uzdah, potajno iznoseći šta joj leži na srcu, a to ju je pročišćavalo iznutra.

Rodila se 1883. godine u čuvenoj porodici baskijskih industrijalaca, a iselila se iz zemlje u dvadeset i petoj, nakon detinjstva ispunjenog ograničenjima, u kome su je podučavale kaluđerice a ravnala se prema ispovestima parohu i kad su bile u pitanju najveće tričarije, krećući se spokojnim, postojanim putem ka braku koji je uspavljivao svaki preduzimljiv duh i procenjivao da je svaka težnja ka emancipaciji greh. Nakon incidenta koji joj je okrenuo život naglavce, roditelji su joj dozvolili da otputuje parobrodom *Prekookeanske kompanije*, ostavljajući je da se stopi sa obzorjem, kao begunica iz buržoaskog života što beži ka zaboravu.

A upravo je zaborav potražila u koledžu Sent Hjuz, prvom ženskom univerzitetu u Oksfordu. Diplomirala je englesku književnost, pošto je godinama svakog dana posvećeno učila, gubeći pojam o vremenu koje nije prodiralo u njenu sobicu u koledžu, i punila sebi glavu novim rečima, gramatikom, sintaksom, teorijom o jeziku, potiskujući uspomene napolje. Isprva vrli san, da dokuči skrivene tajne jezika Džejn Ostin, Čarlsa Dikensa, Oskara Vajlda, da se ugleda na magiju njihovih stranica, da navede druge da osete isto što i ona čitajući njihova dela, otkrivena u ranoj mladosti. San kasnije pretočen u potrebu, u žudan izliv olakšanja, u izvitoperenu sanjariju. Po diplomiranju, tako je zadivljujuće, tako čistog i bistrog uma vladala naučenim jezikom da bi se reklo da je nestajao kad

ga je govorila, povlačio se u drugi plan, puštajući da dublja rezonovanja budu izneta tečno, bez zapreka, bez nezgrapnih filtera, poput vernog odraza one prve slike. Pisala je za dnevne novine i časopise, reportaže i društvene hronike, i učestvovala u periodičnim izdanjima, objavljujući pripovetke i romane u nastavcima, odlično primljene kod londonske publike.

Bendžamin je bio slikar impresionista, stručnjak za Monea, zaljubljenik i neumorni portretista engleske ravnice. I kad je neki krajolik u Elsinim očima bio beznačajan i melanholičan, on ga je uprkos tome promatrao satima, u nekom seoskom skrovištu u Sari Hilsu, tvrdokorno istražujući misterioznu varku svetlosti, godišnjih doba, postizujući tonove nepostojeće lepote kod puteljaka zastrtih suvim lišćem, kamenja, grmlja, zelenih livada, oblačnog neba. Što je dan bio manje zanimljiv, to je on ulagao više truda. To je bio njegov zadatak, da izvuče blistavilo iz nečega, da iscedi bezdano duboki sok života. I predavao mu se izbezumljeno, i onda kad je bio primoran da prodaje svoja dela budzašto u nekoj nižerazrednoj galeriji, po smešno niskim cenama što je nadoknađivao radeći kao nosač u robnoj kući *Harods*.

Upoznali su se u pozorištu *Koloseum*, na Božić 1910. godine, kada je Veliki Lafajet, jedan od najekscentričnijih mađioničara koje je London ikad video, zapanjio svet delom *Karneval magije*. Slučaj je hteo da im sedišta budu jedno do drugog i nešto se uzburkalo u njima dok se još nisu ni pogledali, samo od magnetske privlačnosti između njihovih tela, od zamišljene topline bliskog prisustva. Smenjivale su se igračiće, telepate, bioskopske projekcije, trikovi sa hvatanjem golubova, opse-narstvom, pojavljivanjima i nestajanjima; publika je pljeskala da se sve orilo, grohotom se smejala, udarajući se po kolenima od uživanja. Njih dvoje su, zauzvrat, usmerili pažnju na suptilne gestove onoga drugoga, pozorno prateći i najneprimetniji pokret, promenu položaja, neznatno saginjanje, kratkotrajan

dodir ruku. Pogledali su se po završetku, i sutradan se opet sreli, na istoj predstavi i na istim sedištima.

Bendžamin Krejg se pojavio u Elsinom životu i postigao nezamislivo: s preciznošću sajdzije spojio je opruge koje su je pokretale, kao da se oslanja na skrivena uputstva, na nepoznate planove sa skicama njene nutrine. Probudio je osetljive predele njenog pamćenja, i opet ju je naučio da stiče poverenje, da se poveže nitima bliskosti. Prvi put od detinjstva, vodio ju je pri bleštavom zalasku sunca po raštrkanim ravnica Richmond parka, na obodu Londona, dok se nisu nagledali zvezda, poput dvoje pubertetlija. Bili su to meseci tananog zbližavanja, kad su otvorenih očiju uranjali u snove, šetali po Hajd parku i Oksford stritu, kupovali po robnim kućama u Brompton roudu, provodili predivne večeri u Kraljevskoj operi i udvoje dočekivali svitanja u livadama vlažnim od rose, kada se činilo da ljudska noga još nije kročila ovim svetom.

Putanja nagonskih koraka potrajala je mesecima, i dovela do toga da on vodi ljubav s njom tu, na neuglednom ležaju u Ulici Avingdon. Bio je tako posvećen i nežan, tako je dobro znao kad da napravi stanku, da je dopustila da skine s nje korse i steznike i raskopča grudnjak, da bi naposljetku pokazala svoje obnaženo telo u uspravnom položaju, godinama skrivano. Prelazio je prstima po njenoj drhtavoj koži, u magnetskoj tišini, dok je grad svetlucaao, milovanjima otvarao napukline u tvrdom oklopu što joj je štitio dušu. Strpljivo ju je obasipao poljupcima, dok nije prekrrio svaku poru, svaki pedalj njenih intimnih organa, dok nije oterao duhove iz prošlosti i izmamio iz nje nove poljupce, uzajamne dodire i disanje u istom ritmu. Te noći Bendžamin Krejg je oslobodio pravu Elsu, poput mađioničara iz teatra s ljupkim pomoćnicama u rezervoarima s vodom. Izveo je nešto nemoguće za nju a moguće za nekoga nalik na njega, po prirodi poverljivog i svesnog da čuda žive od ugla gledanja. Opet je raspalio ugašenu sreću, razotkrio ženu željnu nežnosti, što ona nikad nije prestala da bude.

Mnogo kasnije, u treptaju života koji je progutao dve godine i kratko venčanje, uz ograničeno prisustvo obe porodice u parohijskoj crkvi u Pentonvilu, Elsa je poverovala da se razbolela. Hladna vlaga Temze, dnevno svetlo, smrad na ulici, sve kao da je bilo uzrok slabosti, nadraženog želuca, povraćanja i večite duboke sanjivosti. Dok simptomi nisu postali očigledni a ona shvatila da je trudna.

Srećna sam.

Te dve reči sadrže u sebi suštinu sveta. Tako krhke, a tako moćne.

Elsa bi ih izgovorila da nije strahovala da će gledati kako nestaju. Jer njihovi pokreti su nečujni, pojave se i iščeznu krdom, povlačeći sa sobom žamor spokojne radosti, koja se opaža jedino kad je više nema. Međutim, Bendžamin ih je izgovorio umesto nje, obasipajući je sve više pažnjom, novim milovanjima, umilnim rečima, uva priljubljenog uz glatku kožu njenog stomaka, kao da su to vrata ka njegovom najboljem umetničkom delu.

- Čujem ga – govorio je.
- Još je rano, Bendžamine. Mašta te izdaje.
- Blagoslovena mašta koja uvek izdaje.
- To su moja creva.
- Obožavam tvoja creva, draga. Pripremiću nešto za jelo.

Preuzeo je na sebe kućne poslove, uprkos Elsinom protivljenju, i razmestio svuda po mansardi ciljeve za budućnost, s muškim i ženskim dečjim imenima i neostvarivim maštarijama o vili s vrtom, u znamenitoj četvrti Kensington, gde bi deca odrastala na svežem vazduhu. Elsa je pak slutila da se sreća uvredi kad je iznesu na videlo, ali prepustila se tim danima neodoljivih tlapnji i snova na javi.

Sve je otpočelo treće sedmice, posle njegovog dugog radnog dana nosača u robnoj kući. Bendžamin nikad nije pokazivao znake zamora, uprkos plikovima i bolnim grimasama, i njegov

povratak je svakog dana vrcao iskrama radosti, paleći svetla u kući. Ali te kišne noći uoči Božića 1913. nešto se promenilo, kao da se naprečac aktivirao nekakav skriveni mehanizam u njegovoj glavi. Vratio se odsutnog pogleda, izbegavajući razgovor, mokre kape i radne bluze, a s njega su se kotrljale krupne kapi poleta zaostale nakon koraka po zagubljenim barama. I dalje ju je obasipao pažnjom i nežnostima, ali one su počivale na učmalosti rutine a njegovi prsti, dok je dodirivao svaki delić Elsinog tela, kao da su bili zaokupljeni dalekim premišljanjima. A kad ga je upitala zbog čega je uznemiren, odgovorio je usiljenim osmehom sirotog tumača. I tako su se jedan za drugim nizali neizvesni dani, dok ta promena kod Bendžamina kao da se ustalila, i navikli su se na neobično držanje na odstojanju, bez smeha i šapata, bez vatrenih pominjanja Elsinog materinstva.

I naposljetku je zatražio to od nje. Želeo je da ispuni svoj najraniji san: da okuša sreću u pariskim galerijama. Da bar otkrije pravu vrednost svog velikog nemira, svog osobenog istraživanja sveta. Svoje druge ljubavi. Svojih platna.

Ona su mu ispunjavala glavu od najranijeg detinjstva, dok ga nisu pretvorila u Bendžamina Krejga, muškarca koji je naučio Elsu da iznova živi. A ona, koja je njemu celim bićem dugovala sve svoje, nije bila kadra da odbije. Podržala ga je u potpunosti, uprkos nespokojima, i pomogla mu da odabere najbolja dela, da ih upakuje u pakpapir i prenese na stanicu Vaterlo.

Pisao joj je posle deset dana, iz skromnog pansiona na Montmartru. Njegove reči delovale su hladno, šturo i bez pojedinosti, kao da su se razbolele u putu. Na jedvite jade je govorio o sobičku bez peći, o lutanjima zabačenim kucima Pariza, o jalovim potragama, o odlascima u galerije i susretima s trgovcima umetničkim delima. Izbegavao je da detaljnije opiše svoje dogodovštine i kao da je brzo, nastojeći da što pre završi pismo. U poslednjem dahu, međutim, izbacivao je sve iz sebe u izlivu nežnosti, u kome su Elsine oči napokon pomilovale

pravog Bendžamina. Ima neizmernu želju da se vrati i bude kraj njenog trbuha, pisao je drugog februara s pomalo setnim prizvukom koji je pripisala uzaludnim potragama.

A zatim je usledio muk.

Probudila se na mansardi u Ulici Avingdon, zgrčena u fotelji, s ohlađenim čajem i drhtave duše. Noć je prodirala kroz staklo i nadvijala se uokolo, bojeći u tamno svaki kutak, pa i purpurno svetlo u kaminu. Odmakla je od sebe šoljicu erl greja, pošto se više nije osećalo aromatično ulje bergamota, i napravila svega nekoliko koraka do bračnog kreveta. Potražila je utočište ispod pokrivača, ne skidajući džemper s vezenom šarom, bez nade da će se zagrejati.

Bila je to poslednja noć. Poslednji put da čeka.

3

Ulica Flit, London, 9. februar 1914.

Sedište *Dejli kurijera* nalazilo se usred bučne Ulice Flit, među radnjama ovenčanim reklamnim plakatima i najezdama kočija, tramvaja na sprat, hromiranih rols-rojseva i motornih autobusa. Elsa uđe u sumračno predvorje, posle vratarevog naklona, a u želucu su je podilazili žmarci od uznemirenosti i pomešanih mirisa zobi i goriva.

Kancelarija dnevnih novina utonula je u pomrčinu protkanu mirisom danhila urednika koji su pušili. Radili su grozničavo, usredsređeno i neprekidno kucajući na pisaćim mašinama, po taktu suprotnom dimu što se nadvijao nad njima. Većinom su to bili mladići kose zalizane briljantinom, u prsluku i vrata stegnutoj kravatom, koji su hranili nezajažljivi dnevni list sadržajima, dok su se tabaci hartije micali levo-desno a telefoni zvonili.

Londonske novine su pružale svoje pipke svuda po svetu, telegrafskim, železničkim i parobrodskim vezama. Događaji su smesta postajali vest, i širili su se kuglom zemaljskom istog trena kao struja, ili radio-talasi, zahvaljujući novim kanalima veze kojima su upravljale novinske agencije.

Elsa duboko uzdahnu, u pokušaju da odagna mučninu, i prođe kroz prostoriju prema kancelariji zamenika direktora,

zastakljenom boksu što se nalazio sasvim pozadi. Njeni koraci učutkaše eskadrilu pisaćih mašina andervud, i ona oseti poglede i ču sašaptavanja na električnom svetlu sijalica. Kao i obično, ostavi za sobom trag zvižduka, divljenja i skarednih pokreta, koji su se odnosili na gracioznost njenih grudi, kukova i nogu, kao i na to šta bi joj sve uradili ako bi prihvatila naklonost udvarača.

Zamenik direktora Robert Bojl sedeo je zavaljen za pisaćim stolom, izbačene trbušine, s palčevima uvučenim u džepove prsluka. Njegova kancelarija je služila i kao odaja za pušenje tompusa i cigareta, i u njoj se nakupio ustajali miris ljudstva iz cele redakcije.

– Odnosite ovo u štampariju i neka ga ubace u štampu – doviknu jednoj skrivenoj prilici, a ona se mimoide s Elsom nestajući iz pregrađene prostorije. – I zatvorite ta prokleta vrata.

Tišina hermetički zatvori mehur, a njih dvoje ostadoše unutra. On ju je pomno zagledao uvrćući debele brkove, s uživanjem dižući vrhove. Ona je stajala, ozbiljna i gorda sa šeširom na glavi i u jednostavnom kostimu od tvida šivenom po meri, u plisiranoj bluzi, bez čipke.

– Naša mala zvezda romana u nastavcima – promrmlja zamenik direktora, utišavajući svoj nadmoćni govor u šapat, kao neko ko stalno prima posete pokazujući joj neusiljeno i bezvoljno da sedne. – Nedostajete nam, gospođo Krejg. Ostali smo siročići bez vaše nedeljne kolumne. Naši pretplatnici vas traže.

Ona sede u fotelju oprezno, uspravnih leđa i šaka sastavljenih na platnenoj tašni sa zatvaračem i ramom od bakelita.

– Potražite urednike koji će biti na visini zadatka – posavetova ga. – Koji neće podviti rep pred nekom suknjom.

Iskusni rukovodilac se osmehnu i neodređeno pokaza na redakciju, ne pomerajući telo ni za milimetar.

– Malo ih je, verujte, iako je panorama šarolika: ratovi u dalekim zemljama, hronike štrajkova i zgrade koje su zapalile sifražetkinje. Društveni sloj se zbija, gospođo Krejg, plate rastu

a mlade žene poput vas pohađaju univerzitet. Međutim, istrajne su u onome za šta se zalažu. Što više napreduju, to se upornije bune zbog nedostatka napretka.

– Mlade žene poput mene traže pravo glasa i mogućnost da zarađuju od intelekta valjanog kao i kod svakog muškaraca – istaknu Elsa, izmamljujući kod zamenika direktora obestan osmeh, kao da pružanje otpora suprotnog pola u njemu izaziva neko mračno zadovoljstvo.

– Uprkos tome što najnovija naučna merenja – odvratila on – potvrđuju našu nadmoć zato što nam je mozak veći.

– I stavljaju kitove na prvo mesto po inteligenciji.

Zamenik direktora se zamišljeno osmehnu još šire, odsutno i zadovoljno uvrćući brkove.

– Divim se vašoj drskosti, gospođo Krejg. Zbog toga vas ljudi vole. Razmotrio bih još jednom vaše bonuse ako biste opet pisali za nas.

Ona polako pomerila glavu, odmahujući, dok je posmatrala kako njen sagovornik vadi cigaretu laki strajk iz paklice. Robert Bojl je bio plaćenik štampe, pijavica što isisava novosti, kadar da proda i rođenu majku za bombastičnu i ekskluzivnu vest. Koristio je najprefriganije smicalice u veštini izvlačenja informacija i znao, kao malo ko, da je stvarnost ovoga sveta priča koju pojedinci njegovog kova pretoče u roman. Usmeravao je *Dejli kurijer* ka detinjem senzacionalizmu, svestan da su ratovi u dalekim zemljama, sveopšta glad i epidemije koje haraju kolonijama beznačajni događaji za građanina Evrope, i da smešta padaju u zaborav u neprekidnom listanju stranica istorije. Burski rat, rusko-japanski, rat na Balkanu, to su bili varvarski izgredi, svojstveni obodu Evrope, na primitivnim mestima do kojih progres još nije dospao i oni takoreći uopšte nisu dopirali do života buržoaske civilizacije, koja je na ratne vesti gledala podjednako ravnodušno kao na sportske strane.

– Zameniće direktora, moram da se pozabavim novim poslovima.

– Dakako, poznato mi je koliko je vaš novi posao poverljive prirode. – Robert Bojl zapali cigaretu i nanovo se uspravi u sedištu, uz smešak izbacujući i dim. – *Coram Deo*, sama pred Bogom. Oduvek ste bili usamljena divlja mačka, ako dopuštate taj smeli atribut. S oduševljenjem bih pročitao ono na čemu radite.

– Znete da nisam ovde zbog toga – odvratila Elsa, ne obazirući se na zamenikova odbojna laskanja. – Potrebni su mi vaši resursi. Pre tri dana sam pozvala vašu sekretaricu. Nadam se da ćete mi pomoći.

– To sam već obavio, gospođo Krejg. Vaše besprekorno pero zavelo je mnoge čitaoce, a ponajpre vašeg slugu pokornog. Dugovi prema vama pritiskaju mi savest kao breme.

Zaćuta, odmeravajući Elsu prekaljeno i pronicljivo, kroz izmaglicu cigarete. Ona se i dalje držala oprezno kruto, svesna da zamenik direktora vreba njenu reakciju. Najzad, on se nagnu preko stola, i pošto su fioke načas zacvilele, izvuče mali izveštaj.

– Vaš suprug Bendžamin Krejg otputovao je u Pariz četrnaestog januara – izrecitova. – Poslovno. S kupljenom povratnom kartom *Jugozapadne železničke kompanije*, od Portsmuta do stanice Vaterlo, za drugi februar. Ispravite me ako negde grešim.

Ona klimnu glavom, potiskujući mučninu od uznemirenosti što joj se kovitlala u želucu.

– Slao vam je pisma, obaveštavajući vas, pored ostalih pitanja lične prirode, da je odseo u pansionu *Mon Amur*, u Ulici Kliši, u četvrti Monmartr.

Zamenik diže pogled i prvi put nagnu svoju ogromnu telesinu preko stola. Zagleda se u nju blago sažaljivo povrh zajedljive pozadine, kao da posmatra malu siroticu što prosi na ulici. Takva mimika rasrdi Elsu više od nekog bestidnog mangupluka i nagna je da namesti čvrst izraz lica, skrivajući svaki znak smutnje. Posle kratkog ćutanja Robert Bojl pokaza ka zidnom telefonu erikson, s pozivima pomoću magneta i ugrađenim zvonima, koji je visio iza njegove kancelarije, među sljuštenim tapetama s damaskim dezenom.

– Stupili smo u vezu s jednom telefonskom centralom u Parizu. *Mon Amur*, gde je navodno odseo vaš suprug, nema telefon i morali smo da angažujemo jednu agenciju.

– Nadoknadiću vam taj trošak kad izađem odavde – odvratila Elsa, nervozno škljocajući rukama zatvaračem od bakelita.

– Nije upisan nijedan gost s imenom vašeg supruga, gospođo Krejg. Niti je bio upisan u poslednjih mesec dana.

Elsa ostavi tašnu poluotvorenu, a pogled prikova za neki tamni zavijutak na patosu, tik uz svoje duboke cipele s pertlama, prave i sastavljene.

– Bojim se da moram da vam saopštim da Bendžamin Krejg nije bio u potpunosti iskren prema vama.

– Još nešto, zameniče?

Bila je podigla bradu, ćutke i ponosito, podupirući oklevanje svog dostojanstva. Zamenik dočeka svu težinu njenog pogleda, saučesnički čemerno.

– Da li ste trudni, gospođo Krejg?

– Zašto pitate?

Pitanje je bilo glupo i naprečac je razoruža. I oboje to smesta uočiše.

– Neki napuste bojno polje, znate već. Posrnu pod teretom zadatka.

– To nije slučaj s Bendžaminom. Budite uvereni.

– Da li ste finansijski potpomogli njegov umetnički poduhvat?

– To se vas ne tiče, zameniče.

Elsa ustade, nameštajući jednostavan, filcani kloš šešir na glavi. Opet otvori tašnu, gušeci se, dok je pokušavala da diše u ustajalom vazduhu boksa.

– Kažite koliko vam dugujem.

Zamenik direktora ju je proučavao zamišljeno, pogleda prekrivenog izmaglicama laki strajka, bez ikakve naznake da je matori namćor.

– Još sam ja vama u dugu, gospođo Krejg.

Elsa se okrenu, klimajući glavom u znak zahvalnosti, i zaputi se ka izlazu iz kancelarije.

– Ne dozvolite da vas zastraše – začu za sobom. – Kad budete izašli, o tome govorim. Većina bi ronila suze držeći se za majčine skute zbog nečeg bezazlenijeg od onoga kroz šta vi sad prolazite.

Elsa je utučeno koračala šetalištem kraj obale Temze, na povratku u Ulicu Avingdon. Ispod uličnih svjetiljki visila su ostrva svetlosti boje čilibara, ispresecana nestalnim senkama, muškarcima i ženama poput nje koji su se kretali pomamno, kao da će im život izmaći. Veče se spuštalo nadomak trotoara, iza gvozdениh ograda, po vrtovima privatnih kuća, po drvoredima i crkvenim grobljima, uz šuštanje lišća i grana.

Neodređena zebnja ju je hvatala otpozadi, poput vlažne, lutajuće senke što se uspinjala od reke. Nizak vodostaj je razotkrivao rečna blaga i privlačio siluete lupeža koji su čeprkali po smrdljivom blatu tražeći užad, kosti, bakarne klinove i džepove leševa potonulih u vodi. Njeni koraci odzvanjali su mekano, poput odjeka razgovora s Robertom Bojлом koji je prianjao uz nju svaki put iznova kao muzika s gramofona.

Četiri stotine funti, tako bi glasio odgovor. Njen mali a u isti mah značajan doprinos Bendžaminovom snu. Deset njegovih plata nosača u robnoj kući *Harods*.

Stigavši do zgrade, javila se portiru u uniformi i prugastom ogrtaču, koji je brisao pjalicom svjetiljke u portirnici. Volter Rali je bio poguren starac, otac četvoro dece i deda desetoro njih, s previše godina ćutke podnošenih briga, gde je svaki dan označavao novu borbu i gde je pamćenje bilo ispisano na licu. Uvek joj je uzvraćao istim živahnim i prijaznim osmehom bez obzira na rane jutarnje ili sitne noćne sate, kijamet, umor i rđanje života.

Ipak, te noći se nešto promenilo.

Na starčevom licu se ukaza oklevanje u senci oboda na kapi. Nije bilo osmeha ni veselih dobacivanja, samo je brže-bolje sišao s merdevina.

– Sačekajte, gospođo Krejg.

Skinuo je štofanu kapu sa škotskim karoom i digao pogled, zakopčano kao neko ko celog života služi drugima. Zastao je i uzeo da šakama nervozno gnječi kapu.

– Voltere, dragi, da li se dobro osećate?

– Unapred izvinite. Zaklinjem vas svojim unucima.

On zavuče ruku u džep ogrtača i pruži joj izgužvano parče papira.

– Za vas je, gospođo. Ja sam samo postupao po njegovim uputstvima.

– Njegovim uputstvima?

– Uputstvima vašeg muža, gospođo. – Volterov glas je podrhtavao. – Trebalo je da sačekam do današnjeg dana, devetog februara, u slučaju da se on ne vrati.

Ona pogleda parče papira na kockice, istog kao u njenom notesu. Držala ga je, smetena, još ga ne odvijajući, a portir je stajao pred njom manji od makovog zrna, nalik na dete uhvaćeno u nestašluku.

– Još jednom, oprostite, gospođo Krejg. Naterao me je da mu obećam.

Još uvek ne odmotavajući hartiju, obuzdavajući se, Elsa upita:

– Da li vam je Bendžamin rekao još nešto?

– Nije, gospođo. Sačuvaj me bože da se tako nešto dogodilo a da vam nisam kazao.

Zgledali su se, nakratko, u vlažnoj noći.

– Da li vam je izgledalo da će se vratiti?

Stari portir se kolebao. Njegove suve, ispucale usne strašljivo zastadoše, tražeći odgovor koji će ublažiti razorno dejstvo iskrenosti.

– Bio je... bio je nervozan – promuca. – Više nego obično. Vratite se, gospodo. Vratite se. Bendžamin je ljudina. I voli vas, siguran sam da vas voli.

Pogled mu se ukrsti s njenim, dok je nepokolebljivo stajala na pragu vrata.

– Trebalo je da mi kažete ranije, Voltere.

– Nipošto nisam želeo da vas povredim, gospodo Krejg. Nikad to sebi ne bih oprostio.

Njegove reči se izgubiše u senci predvorja, iza Elsinih koraka.

4

Stanica Vaterlo, London, 10. februar 1914.

Lokomotiva *Jugozapadne železničke kompanije* zatutnjala je u oblacima dima i krenula šinama. Elsa je pronašla utočište u kupeu, utonula u tiho klopavanje voza i toplo strujanje grejanja, dok su napuštali London, prolazeći kroz šumu fabrika i dimnjaka koji su ga ovekovečili. Malo-pomalo i železnički ostaci mrtvih tračnica nestali su u nepreglednom zelenkastom okeanu engleske ravnice. Ostrva šuma, poljskih imanja, napuštenih zamkova pomaljale su se među paukovim mrežama magle, nalik na nemušte fatamorgane, izgubljene u daljini.

Njeno lice se sve slabije videlo u odrazu prozora, napola razaznatljivo u okolnom predelu, s podočnjacima i slabašno uprkos naporima da se dostojno dotera ružičastim puderom i blistavim vazelinom na očnim kapcima. Odluka je doneta tokom duge mračne noći. U zoru je čekala na stanici, držeći putne kovčežice i kartu, malopre izdatu, rukama u kožnim rukavicama.

Bandere su promicale kraj prozora brzo kao u bioskopu. Žice su se uspinjale i spuštale u večnom pokretu, a telegrafске linije se ocrtavale površ krajolika. U malobrojnim prilikama poput te pojavljivale su se „arterije sveta“. Tako ih je Elsa nazvala u reportaži o novim sredstvima veze koju je napisala